

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 40 ՏԱՄՆԵՐՈՒՄ ՏԱՐԻ, ԼԵՐԵՂԱՐԺԻ, 9 ՄԱՐՏԻ

1893

ԼԵՐԵՂԱՐԺԻ, 9 ՄԱՐՏԻ ՏԱՄՆԵՐՈՒՄ ՏԱՐԻ, № 40

Տարեկան 10 րոպեի վրայ ամսական 5 րոպեի, երեք ամսական 3 ր. 50 կ. ամսական 1 ր. 5 կ. հատուկ 5 կոպեկի վաճառքը գրեթե և թիֆլիսյան միջադրամները:

Խմբագրության հասցեն Тифлисть. Редакция «Нор-Даръ» կամ Тифлис. Редакция «Nor-Dar».

Խմբագրության քաղ. և ամեն օր (բացի տոն օրերից) ժամը 9 ից մինչև 2-ը: Ցուցարարությունները ընդունում են ամեն լեզուներով: Ցուցարարությունների քաղ. 2 կ. րեկամների համար կրկնապատիկ:

ԲՈՎԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջնորդող.— Ժիլ Գերբերի
 Բրոնիկոն.— Թիֆլիսի անհրաժեշտ
 Գրական ապահովելու փոխադ. ընկ. Ժո-
 ճովել Երկաթուղուց զննողական: Մատ-
 րասակցի Բազմաբն. Նուշուց Երևանից:
 Բժշկական անոթների օգնությունը խոլե-
 րա՝ Երևանի զգալի: Բազմաբն. Ար-
 ժաշկների Նոր-Նախիջևանից: Մամուլի
 Համալսարանական: Արտոգրական ցու-
 ցանկահան: Նուշուց: Մովսիսյան: Հե-
 քաթի: Ռուսական պատեր:
 Թիֆլիսյան լուսեր:
 Մատենադարան: Երևանի: Հայոց
 լեզուի ուղղագրությունը: Կազմից Մ.
 Ազնվեան. Թիֆլիս. տպ. Շառաձե գին
 50 կ.:
 Դժբախտություններ.— Շուշի
 Նուշուց:
 Քաղաքական կյան.— Իշխան Բեմա-
 կի մասին:
 Քաղաքական լուսեր:
 Խառն լուսեր:
 Բանասիրական.— Մատենադա-
 րանի անդամ.— Մ. Ե. Մ. Հովսեփ-
 կան Աստուածարարություն:
 Երևանի լուսեր:
 Բաղադրական լուսերներ:

Թիֆլիս, 8 մարտի, 1893 թ.

ԺԻԼ-ԳԵՐԲԵՐԻ

Ի՞նչ երեկ էր, որ Ժիլ-Գերբերին
 այնքան տարի հակառակորդներից
 կրած վիրավորանքները համբերու-
 թեամբ երկար տարիներ տանելուց
 լիարժեք կոչուցեց Ֆրանսիական սե-
 նատի նախագահության պաշտոնի,
 և իւր ասպարէզ գաղութը գործընդ-
 քաղաքական աշխարհը և տակն
 ու վրայ արեց մամուլը: Ֆրանսիա-
 կան Հասարակագիտությունն ա-
 ռաջնակարգ գործիչների մէջ շը-
 փոթիւն ընկաւ, պատգամաւորնե-
 րի ժողովի նախագահը, մինչևսո-
 րութեան ղեկավարը, ինքն հասար-
 ակագիտութեան նախագահ՝ Կար-
 նոն վախճան, տատանուցան, և
 ամբողջ քաղաքական աշխարհը,
 եւրոպական մամուլը իրենց ուշա-

ղբութիւնը դարձրին ֆրանսիական
սենատի վրայ...

Եւ այսօր, այսօր կրկարդայ ըն-
թերցողը հեռագրական բաժնում,
որ Ժիլ-Գերբերին վախճանուել է
լանկարծակի՝ սրտի հիւսնադուրի-
նից:

Գամբետտից լիարժեք Ֆրանսիա-
կան Հասարակագիտութիւնը մեծ
մարդ չունի, ամբողջ մարդ չունի,
այդ ցաւովն է հիւսնադ արժեան
Ֆրանսիական Հասարակագիտու-
թիւնը, թէպէտև շատ գործու-
նայ, կառավարութեան ձգտող,
իշխանութիւնից մաս խնդրող մար-
դիկ շատ ունի:

Նորհալի, խելօք, տաղանդաւոր,
եռանդուն սրտով, վճռական և
միևնոյն ժամանակ անհից աւելի
ստուր մտածող, հաստատական, բը-
նաւորութեան տէր մարդ, միով
բանիւ, մի ամբողջ մարդ՝ Ժիլ-
Գերբերին էր ֆրանսիական այժմեան
պետական անձերի մէջ:

Այս մարդը մի մեծ լանցանք
 ունէր՝ այդ այն է, որ իրեն նմա-
 ների մէջ ամենից աւելի հաստա-
 տամիտ և զօրեղ բնաւորութիւն ու-
 նէր, և մէկ էլ այն, որ հոսանքով
 չէր գնում և ամբողջ պաշտած
 Բուլանժէին անուանում էր կրկէսի
 ծաղրածու: Այդ զօրեղ մարդը իւր
 հայրենիքի շահերը աւելի քան հա-
 կանալով, աշխատում էր, որ Եւ-
 րոպայի երկու մեծ կուլտուրական
 պետութիւնները՝ ինչպիսին Ֆրան-
 սիան և Գերմանիան են, հաշտեց-
 նել միմեանց հետ, և որովհետև
 Տոնկինի արշաւանքում ֆրանսիա-
 կան զօրքը պարտութիւն կրեց, այդ
 լաւ միջոց էր, բոլոր կէս- քառորդ-
 մարդկանց համար՝ ամբողջ գրգը-

ւելու նրա գէտ և նրան տապա-
լելու...:

Իայց զօրուոր բնաւորութիւնը դի-
մացաւ և համբերութեամբ տարաւ
Սէնտ-Արնօյի ծաղրածուների արար-
քը... և երբ կրկին բարձրացաւ
Ժիլ-Գերբերին միմիայն իւր խել-
քի, իւր բնաւորութեան ոյժով, այն
մուսուրեւ Սենտի լարգն էլ
բարձրացաւ և բոլոր կէս- քառորդ-
մարդիկը եկան և խոնարհեցին նրա
առաջ:

Ժիլ-Գերբերի մահով Ֆրանսիան
կորցնում է, Գամբետտից լիարժեք,
իւր ամենանշանաւոր զաւակին:

Չնայ տարակուսում, որ եւրո-
պական մամուլը բոլորն էլ այժմ
այդ կրկնուելն և կրկնապատկումն:

Մարտի 1-ից «Նոր-Դար»-ին քաղ. և քաղ.
գրութիւնը վճարում է 8 րոպեի 50 կոպ.

ԲՐՈՆԻԿՈՆ

Կրակի, մարտի 7-ին քաղ. տան
 դաշնաւոր տղի ունեցաւ Թիֆլիսի
 տների կրակից ապահուելու փոխադարձ
 ընկերութեան ընդհանուր ժողովը: Ժո-
 ճովել հաստատեց 1893-ի հաշիւը և
 1893-ի համար նախագահել և մի
 քանի ընկերութեան վերաբերեալ
 կարգադրութիւններ անելուց լիարժեք
 քուէակութեամբ ընտրեց վարչու-
 թեան համար անդամ Բ. Կանդուրա-
 յանին, վերահսկող մասնագործի
 համար անդամներ՝ Պ. Իզմայլիսին
 և Գ. Սահաբուլանին. իսկ քննող
 լաւնախօրհրդի անդամ ընտրուցան
 Ա. Փրեզնեան և Ա. Քամառլան:

Սերբուս Նաւթի հիւանդանոցի աշա-
 կերտ—Ֆերդինանդը պարագմունքից
 ազատ ժամանակ—ձերպաշտ երկա-
 թովով գրօնեկի, նրանցից մէկը Եւ-
 րոպայի ամենամեծ գնալու ժամա-
 նակ կամեանով իջնել, թռչում է վա-

զոնից և ընկնում ակի տակը, կարում է
 նրա օտը: Նա մի օտը վրայ ցատկաւորով
 հագել հասնում է պահապանի տնակը,
 որտեղից նրան տանում են բժշկական
 օգնութիւն հասցնելու համար:

ՄԱՏԻԱՍԱՅԻՑ.— Տեղումս համարեա
 17 տարի է, որ գործիւն ունի աղա-
 լոց դպրոցը, որը տարեկան ընթաց-
 քով, երբեմն երկրօտեան, երբեմն
 էլ մեկուսեան է դարձել, ինչպէս և
 այժմ է: Այս տարի դպրոցում սովորում
 են 60-ի ցածր աշակերտներ, որ Մատ-
 իասայի նման բազմամարդ գիւղին
 պատկը չէ բերում: Սովորեցնում են
 երկու ուսուցիչներ: Դպրոցի նիւթական
 ապահովութիւնը չի կարելի տեսլ, որ
 վատ է: Գիւղ համեմատած Նաւթիսու
 օրինակաց դպրոցի հետ, Մատրասայի
 աւելի ապահով է: Դպրոցի ապահովու-
 թեան համար կան տեղացիներից
 մշտական անդամներ, որոնք իրենց
 օրընկալ տարեկան տուրքով նպաս-
 տում են, այնպէս որ ի՞նչ աշիւ ան-
 ցընելու լինիք երեւոյց հաշուետու-
 մարդ, կրակները, որ նրա դրամա-
 գրութիւնը կազմում է մի պատկուտիկ
 գումար: Իայց մտնելից այդ ապահո-
 վումսը դպրոցը և գէթ մի հայեացք
 ձգեմք նրա շինութեան վրայ. և ի՞նչ
 մեր առջև կընկնայանայ մի ցած,
 խոնա, փոքր լուսամուտներով, արգի
 առողջապահական և մանկավարժա-
 կան պահանջներին անհամապատաս-
 խանող մի շինութիւն, որը, աւելի նը-
 ման է բանտի, քան ուսումնարանի:
 Իայց այս, հէնց որ մի քանի կաթիլ
 անձրև է գալիս, շինութիւնը սկսում է
 կաթիլ և ուսուցիչներն ու աշակերտ-
 ները ստիպուած պիտի լինեն դասա-
 րաններում լնացած ջրի մէջ պարա-
 պել, — ուսումը չդադարացնելու համար:
 Այս ամենի վրայ տեղացիք և այն
 որ դպրոցի շինութիւնը միևնոյն ժա-
 մանակ և ծառայում է իրեն ժողովա-
 տեղի հասարակութեան. — և ինչ տա-
 րակոյս որ այդ կրկնապատկ պատան-
 դութեանը, և միւս օրը մանուկները

ստիպուած պիտի նստեն ճախորդ գի-
 շերուայ ամբոխի ապականած օգի մէջ,
 որը խիստ վտանգաւոր է մատաղ սե-
 ընդի քնթոյշ թոքերին:

Ահա, այս է Մատրասայի պատկա-
ռելի գումար ունեցող դպրոցի շինու-
թեան դրութիւնը:

Ո՞վ պիտի այս պատկառութիւնների
 ստաշն առնէ, ո՞վ պիտի դպրոցը կարգ
 ու կանոնի մէջ պահէ ըստ տնտեսա-
 կանին, եթէ ոչ հոգաբարձութիւնը:
 Թող բարեջան հոգաբարձուները փո-
 խանակ կոպէկները ետեւից ընկնելու
 և դրամագլխի գումարը աւելացնելու,
 ուղարկութիւն դարձնեն դպրոցի շի-
 նութեան վրայ և կառուցանեն եթէ
 ոչ փառաւոր, զոնէ հասարակ, բայց
 առողջապահական պահանջներին հա-
 մապատասխան մի շինութիւն:

ԲԱՊՈՒԻՑ.— Նաւագնացութիւնը օկը-
 լում է. գէպի Աստրախան արգէն բա-
 ւականին թուով առաքատանաւեր
 ճանապարհ են ընկել: Վերջին օրերս
 էլ շոգեմաններն են ճանապարհում:
 Մարտի 5-ին առաջի անգամ եղաւ Թու-
 մանեանցները: Մուղղուտի-Աղա. նոր
 շոգեմանը ուղևորուց պարսկատանի
 շոր մրգերով լիք. իսկ մարտի 6-ին
 «Փոսթի» (պայմանով վարձուած
 «Վոլգա» ընկ.) դարձեալ պարսկա-
 տանի բերքերով: Չնայելով, որ իւրա-
 քանչիւր տարի նոր նոր շոգեմաններ
 են կառուցանում, բեռնակիր և ճաւ.
 թատար շոգեմանների պակասութիւն է
 զգացում. այդ պատճառով քրէշը թէ
 նաւթային և թէ ուրիշ բերքերի ար-
 տահանութեան համար բաւականին
 բարձրացել է:

— Մի քանի դրամատէրեր կազմա-
 կերպում են հիմնելու Շոգեմանային
 արտահանական ընկերութիւնը: Կաս-
 պեան ծով վրայ. ընկերութիւնը հաս-
 տատուցելուց լիա մի քանի նաւեր
 (Նաւթային և բեռնակիր) պատուէրներ
 պիտի տան կառուցանելու Շուսիա-
 լում:

գործը չի կարելի թողնել այն վտան-
 գաւոր վիճակի մէջ, որի մէջ գտնւ է
 մեր ընդհանուր անտարբերութիւնը և
 անիոյթութիւնը: Իայց կարող ենք ա-
 սել, թէ այս շարժումը անկողն է
 բոլորում է հոգու խորին պահանջներից
 և պայման գիտակցութիւնից՝ թէ
 մենք մէկ բերան իկեղեցական բա-
 րեւիտութիւն, աղաղակով ճիշտ
 հմտութիւն ունենք հրապարակ յե-
 սուած խնդիրների սկզբունքների ու
 էական հանգամանքների մասին, և
 թէ մեր ձգտումն է իսկապէս մեր և
 կեղեցու շահերը, և ոչ մեր արտի տե-
 սիքները, որոնք ոչինչ յարաբերու-
 թիւն չունեն իկեղեցու ճշմարիտ պա-
 հանջների հետ:

Այս հարցերին համարձակօրէն կա-
 ռող ենք պատասխանել միմիայն բա-
 ցատկան կերպով: Մեր բոլոր ձգ-
 տումները այդ լուզման մէջ չեն
 շարժւում: Հիմք ունեն Նիւթի և Նիւթա-
 կան շահանդուրութիւնը մեր լուզման
 գոյականը և ոչ ոգին և նրա մշտնջե-
 նական պահանջները: Մենք կամենում
 ենք շարժուել չափաւոր ստիպու-
 ցուցիչ շղթան խորտակել, բանակա-
 նութիւնը բարձրացրել ենք իւր ան-
 սահմանութեան վրայ պատուաւորանի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԱՄՍԱՐԿ

Մեղեքսեդէկ եպիսկոպոս Մուրա-
տեանց, Հովսեփական Աստուածաբա-
նութիւն, Կ. Պոլսի. 1893. *)

Ուրախ ենք, որ այս պահանջին արձա-
 քանք է տուել Մուրատեանց Մեղեքսե-
 դէկ սրբազանի նման մի հեղինակի
 նրա գործը ոչ միայն մեր հորը, այլ և
 հին գրականութեան մէջ իւր տեսա-
 կում եզակի երևոյթ է և բոլորովին
 համապատասխանում է գիտութեան
 պահանջներին: Սրբազան հեղինակի
 անունը ու վարել արդէն առհասա-
 չեալ է թէ որպիսի կատարելութեամբ
 նա կարող էր կերտել այդ երկը, ոգ-
 տուելով եւրոպական երևելի Աստուա-
 ծաբանների այդ օրինակ աշխատու-
 թիւնից, վստահութեամբ կարելի է
 ասել, թէ այսուհետեւ, որքան էլ շա-
 տանան այդ բովանդակութեամբ աշ-
 խատութիւններ՝ Մ. Մ. սրբազանի
 «Հովսեփական Աստուածաբանութիւնը»

կը մնայ միշտ օրապէս մի դասական
 գործ, և միշտ օրինակ ու ուղեցոյց
 կը լինի այդ ուսման շրջանում աշխա-
 տողների համար: Այն գործերը, որոնք
 ճշմարիտ ներշնչութեան արդիւնք են,
 երբեք իրենց թարմութիւնը չեն կորցը-
 նել և միշտ վաղեղի մտքի ու սրտի
 վրայ լեզու են ներշնչութեան բաղա-
 սանքը: Մեզ յայտնի է օտար մատենա-
 գրութիւնից այդ առարկայի ուսման
 վերաբերեալ շատ գրութիւններ, օրինակ
 АРХИМАНДИТЪ БОРИСЪ Ի՝ Ներկայումս
 ուսաց Պետերբուրգի հոգեւոր ճեմա-
 րանի ղեկավորը և համարաւոր գիտ-
 նական իկեղեցականի, «Վստախոսու-
 թիւնները հովսեփական Աստուածաբա-
 նութիւնից») որ այս տեսակ հեղի-
 նակութիւնները մէջ ամենաբանաւորն
 է համարում քննադատների վկայու-
 թեամբ: Իայց որքան տարբերութիւն
 այս երկուսի շարադրութեան, ո՞՞նչ
 ու յատկութիւնների միջև: АРХ. Бо-
 ристъ-ը գործի մէջ ընթերցողը տեսնում
 է նիւթի առարկայական շարադրու-
 թեանը, որ խօսում է միմիայն տա-
 ռեմ մտքի հետ և ի նկատի ունի մի-
 միայն որոշ չղճան: Այն ինչ Ամեն. Մու-
 *) «Записки по Пистёрскому Бо-
 гословію». Киевъ. 1891-3. выпуска.

բատեանցի խօսքը՝ անխտիր բոլոր ըն-
 թերցողների միտքը պայծառացնելով,
 թափանցում է նրանց սրտի խորքերը
 և այնպիսի զգացմունքներ է լուզում,
 որոնք գերում են մաղու բովանդակ է-
 ութիւնը և հնազանդութիւն Քրիստոսի,
 — զգացմունքներ, որոնք աղբիւրն ոչ
 միայն հիւսկական, այլ առհասարակ
 բերնատնակաւ գիւցացնութեան: Այս
 կղանակով՝ թէ և սրբազան հեղինակը
 իւր աշխատութիւնը, ինչպէս արդէն
 նկատել է Ջերիտէի յօդուածագիրը,
 պատրաստել է իւր իկեղեցականների
 և կղերականութեան փառագործների
 համար, բայց ի նկատի ունենալով այն
 հանգամանքը, որ կան քրիստոնէական
 շատ պարտիքներ, որոնք անբաժան են
 հովուի ու հօտի համար: այնպիսի հըմ-
 տութեամբ ծրագրել ու կերտել է, որ
 ամեն կարգի ընթերցողը համար օգ-
 տակար և հոգեշահ լինի: Այս քաղա-
 գրութեան մէջ անկարելի է չնկատել
 ժողովրդական ոգին և սկզբունքները
 Հայրապետեանց իկեղեցու, որի մէջ
 հովսեփական պարտաւորութիւնները ոչ
 միայն իկեղեցական դասակարգի վրայ
 է ընկնում, այլ և բոլոր ժողովրդի,
 այնպէս երաւատէր իւր իկեղեցական
 պաշտօնեաների ընտրութեան գոր-

ՇՈՒՇՈՒՑ.—Զենք հասկանում, թէ երջանկալիչատակ Մատթէոս կաթողիկոսը ինչ նպատակով է սահմանել զըզւորանոցները համար վեց հոգաբարձուներ և նոյնչափ էլ կանգնատներ, քանի որ հնազաւանութիւն կար և մի հոգաբարձուով ամեն ինչ կառավարել և եօլա տանել Դրա հեշտութիւնը ակնհայտ է, քանի որ Շուշու թեմական դպրանոցը երեք տարի շարունակ կառավարում է միայնակ մի հոգաբարձուով, որը և գտնաւոր է և ուսուցչական խումբ կազմակերպող է և կարգադրել է և վճիռ կայացնող է և վճիռ բեկանող, Խորհուրդ կրտսիներ և մեր միւս թեմական դպրանոցների հոգաբարձուներին, որոնք զանազան պատճառներից չեն հաշտում իրար հետ, ամեն ինչ յանձնեն մէկին, որը, այնինքն, այդ մէկը, մէկ միայնակ եօլա տանել և խղճի կրտսիբող ձայնը (եթէ միմիայն կայ այդ) նա խաղցնէ սոսկ այս միամիտ պատճառաբանութեամբ. թէ ես եմ ուսումնարանի գոյութեան միակ նեղուկը, թէ ես եմ նրա գոյութեան պայտաւանք, ապաւէնը, թէ առանց ինձ ուսումնարանը կը քանդուի, իսկ հասարակութիւնը ձեռնադաշ կը մնայ, օգնութեան չի գալ:

ՇՈՒՇՈՒՑ.—Շինութիւնների վրայ ոչ մի ուղարկութիւն դարձնող չկայ: Մօտ օրերում «Մուծ չարսու» անունով լուր արձակուելով, որի միջանցքի կտորը ծածկուած է աղետով, կէս օրումն հենց այն ժամանակ, երբ սովորաբար այդ չարսուով շատ ժողովուրդ է լինում, յանկարծ կտորը փլուզում է և շատ մարդիկ աւերակների զոհ են դառնում: Փայտակների տակ մնացողներին մի քանիսը միայն կարողացել են անվնաս կամ թեթև վնասներով ազատուել, իսկ միւսները ստացել են վտանգաւոր վնասներ, և 2 թուրք երեխաներ և մի հայ կոչկահար էլ բոլորովին մեռել են: Ո՛վ և մեր պէտք է վերջապէս ուղարկութեան առնէ քողարքիս հին և խորհուրդ շինութիւնները, Դեռ լուս է, եթէ այս օրինակը խրատ լինէր նրանցոց:

Մոսկովայի համալսարանի քօչկական մասում, «Նովիկայի» ասիով, կազմուել է մի առանձին յանձնաժողով, որը խորհրա երեւալու դէպքում, կողարկէ ուստող-քօչկիներ այն տեղերը, որտեղից կը պահանջեն: Այդ բանի համար պէտք է հարկաւոր դէպքում, զեմել համալսարանի թեկտորին:

Վրայ և et cathedra դաւանել, թէ մեր ապաւէնը ըզրական իմացութեան բնական գիտութիւնների մէջ է: Բայց այնքան չենք կամենում իմանալ, որ ըզրական իմացութեան հեղինակն է ասած, Բէլիւրը, թէ՛ «Մարդկային ուղին պէտք է լայնացնել մինչև ցմեծութիւն աստուածային խորհուրդների, և ոչ աստուածային խորհուրդները» ցածր մասնակիութիւն մեր մտքի: (De auymentis scientiarum): Անձնատուր լինելով մեր սրտի իրձերին, կամ ուրիշ խօսքով՝ ենթակայական մտքի (սубեկտիւնային) տրամաբանութեան, մենք նրանց համեմատ ստեղծում ենք եկեղեցական հովուի իրձաւը: Այդ իրձաւը եթէ օրինակած չէ անցնելու դարի վերջերին՝ Գերմանական բացօթեական իմացութեան տրամաբանական հովուներին, — համարելով այդ օրինակը գոհակի բանապարտութեան (բուլգարային ռաճիոնալիզմ) կոպտութիւն, բայց և տրու մեր այս օրոյն սիրազուրկ իրձաւը, իւր ներքին արժանաւորութեամբ՝ առանձին տարբերութիւն չունի գոհակի բանապարտութեան դրոյում հաշտութեան քարոզչներին: Տարբարադրաբար մեր գեղա-

ԲԱՐՈՒՐԻՑ.—Սապարովա-Արաշիւճէի օպերէտի խումբը աջողութիւն ունի այստեղ: Մուտքը միշտ բաւարար է լինում:

—Խորհրդայի երկեղը բազմեցնելու արտիք չէ հեռանում. շատերը արդէն պատրաստուել են ձատկից յետ ամառանոցները գնալ: Հիւանդանոցի պատրաստութիւնը արագ կատարուել է: Մաշակալների թիւը աւելացնում են:

ԱՐՄԱՆԻՐԻՑ.—Իրեւոր. 18-ին այստեղ եկաւ Կուրանի նահանգապետ՝ գեներալ Մալաման, որը և նոյն օրը առաւօտեան այցելեց երկաթաւան և երկեղեցական-ձխական երկաթուղիները: —Սյուտեղի հայոց երկեղեցիների գործակալը հոգեւոր իշխանութիւնից թոյլտուութիւն է ստացել երեք եղբայրներ-չէրքէզ մանուկներ—ըստ ծխի Հայաստանից երկեղեցի միկտելու:

—Աստրախանի թեմի Սրբազան Ա. ռաջնորդի հրամանով այստեղի երկեղեցիներում քահանաները քարոզելու չէրքէզներով քայտարում են, որ հասկանալի լինի քարոզը ժողովուրդին, բայց հայերէնը գերադասել է:

—Այս տարուի հարսանքների օգնութեւ բաւականին աղմկալի էր. այստեղ մեծ քաղաքների հակապատկերն էր ներկայացնում. աղջկաները երկեղեցի փակուել էին. —էլ չէին դուրս գալիս. ամեն գիշեր աղջիկ էին փակցուել, բայց ոչ թէ ըսել կերպով, այլ առաջուկանցից համաձայնութիւն կապեցնելով. սակայն պատահել էր մի դէպք, երբ աղջկան հակառակ իւր կամքի ցրեկով տարել էին, բայց գործակալը իսկոյն վերագործեց աղջկան իւր ծնողացու:

Բաթումից հեռագրում են «ԲՈՅ. Օճօզ», ինչ որ այնտեղ այրուել է «Աթենք» յոգեմաւը, որի մէջ այրուել է և նաւապետը. նաւատորմները այրուել են և վնասուել:

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՆԻՍԻՑ.—Մենք ունենք Ռոստովի և Նախիջևանի միջև բանող ձեւաբար:

Դիցուք թէ՛ ձեւաբար զարգացել են զեղծուներ է անում, կանոնաւորութիւնը խանգարում է հակառակ պայմանները, — դա զրոյ ոչ պէտք է հսկէ ու պայմանի ճշտել կատարումը պահանջէ: Ի հարկէ Քաղաքային վարչութիւնը, Սակայն դրանք լուր են և զոհ են, որ իրենք վարչութեան մէջ ծառայողները՝ 34 հոգի, ձեռն տարեկան տոմսակներ ունեն: Ուրեմն ձեւաբար զարգացելու կողմից արած զեղծում:

ընկեստական զրակաւութիւնը, այնպէս մի կենդանի (ֆոկուս), որ ցուցանում է իւր մէջ ժամանակի մտացի գասակարգի գաղափարները ու ձեռնադրուելու երեւակալութեան պատկերներով մի տիպար չէ ստեղծել, որ մեզ համար օրինակ, իրձալ լինէր: Եթէ պատկերացրած էլ է՝ պատկերացրած է բացասական յատկութիւններով. օրինակ՝ «Ենիշեքի»-ի մէջ դուրս բերուած քահանան: Բայց որովհետեւ ցանկալի տիպարի պատկերը մեր մտքի առաջ ունենալու պահանջը անհաշանչելի է՝ մենք փոխ ենք առնում, ինչպէս միշտ, այնպէս էլ այս դէպքում ուրիշներին, օրինակ՝ ռուսաց զրակաւութիւնը, Ձեռք կարող ասել, որ ռուսաց զրակաւութեան մէջ իրձալական հովուի պատկերի պակասութիւն կայ: Բաւական է լինել Դոստոեւսկու «ԲՐԱՏԻԱ ԿԱՐԱՅՈՅՈՅ» վէպի մէջ պատկերագրած հովուի, որ կատարելապէս համապատասխանում է ս. գրքի վկայութեան: Բայց սա զուցէ չարիքացող համարուել: Միւր հարկաւոր է ձխական քահանայ, որ կոչուած է իւր ծովու հետ միասին անբաժան կենակից լինելու: Մենք գտել ենք մեր ցանկա-

նեղի առաջը թիւ կերպով կարելի է առնել:

Շուտով Բրիւսէլում բացուելու է մամուլի համաշխարհային ցուցահանդէս: Այդ ցուցահանդէսը բացուելու է իրաւապաշտ Աբրահամ Վերգովներ, որը համարուել է Եւրոպայի առաջին լրագրի հիմնադրող: Նրա լրագրը կոչուել էր «Nieuwe Fijdingen» և սկսեց արագորակ գեռ 1605 թ. Անտուերպենում: Ա. Վերգովներ ինքը տպարանում ծառայող և միեւնոյն ժամանակը պըղնէի վրայ փորագրող էր: Ամուսնանալով սա 1604 թ. թուին իւր տպարանակալը աղջկայ հետ, ակզրում ձեռքից չթողեց իւր նախկին պարապմունքը, բայց յետոյ կը զերեցող Ալբերտից խնդրելով թոյլտուութիւն պատեւազմական բեմից ստացած լուրերը հրատարակելու, Վերգովները ձեռք է տալիս տպագրական խօսքի վարելու: Առաջին լրագրը դուրս է գալիս Ֆրանսիայում և Ֆրանսիական լիգուներով. նա փոքր դեր է ունէր (երկարութեամբ 12 սանտյ): Այդ առաջին լրագրը, որի առաջին համադրեցից մէկը մինչև այժմ պահուել է Բրիւսէլում, լուս տեսաւ մարտի 17-ին, 1605 թ. թուին և պատեւազմական լուրերից էր կազմուած չէր բաւականապէս լինում:

Սակայն առաջին հրատարակիչ Վերգովները անբաղդ էր. նա առաւել էր և աղքատ էր, այդ գործի հեռանկարում էր նրան բոլորովին աղքատացրել: 1647 թ. թուին նրա բոլոր ունեցած չուրեցանքը և այն տուել, որտեղ նա 32 ձիւ տարեկան տպուել էր իւր թիւրքի, ծախուեցան: Այս հանգամանքը արդէն ծերունի Վերգովներն մեծ հաւատած էր. նա չկարողացաւ շարունակել իւր սիրած գործը, ուստի և յանձնեց այդ գործը իւր հինգ տղաներին: Նրանք բոլորովին աղքատացրել: Այս բոլոր թշուառութիւններին չըկարողացաւ դիմանալ տպագրական խօսքի հիմնադրող. նա շուտով մեռաւ: Սակայն նրա լրագրը դեռ երկար շարունակից իւր գոյութիւնը՝ 1605 թ. թուին մինչև 1827 թ. թուին, որը ամբողջ Եւրոպայում առաջինն է ժամանակի երկարութեամբ:

Այս գործը առանց օրինակի չըմտաց: Դրան հետեւեց Գերմանական և սկսեց լրագրի հրատարակել սկսած 1615 թ. թուին, Հոլանդիան՝ 1617 թ. թուին, Անգլիան՝ 1622 թ. թուին, Սպանիան՝ 1626 թ. թուին և Ֆրանսիան՝ 1631 թ. թուին: Վերգովները հրատարակ-

ցածր Բոտոպեո ի «На действительной службе» վէպի մէջ ի դէմս Օբնովիւնսկի Տէր Կիւրիլի Օ. ԿИРИЛЪ ОБОБЛЕНСКІЙ: Այս վէպը, որ ռուսաց մամուլի համակարգի արժանացել էր, թարգմանուել է մեզանում և եթէ չեմ սխալում հրատարակուել է «Թ. հ. գ. ընկերութեան» հաշուով: Այս վէպի հայերէն թարգմանութիւնը տարբարադրաբար մինչև հիմայ կարգացած չեմ: Կարգացել եմ ռուսերէնը «Вѣст. Европы» ամսագրում, որի մէջ հրատարակուած էր առաջին անգամ (1890 г.) Այդ վէպի թարգմանութեան ու տպագրութեան նպատակը, ոչ հասարակութեան աշխի առաջ դրելը հովուի մի գաղափարական տիպար, որ լինէր մեր ձգտումների աւարկան: Ըստ երեւոյթի հ. Կիւրիլը համապատասխանում է Կիւրիլ ձգտումներին, մենք կուզենք այդպիսի անձնաւորութիւններ տեսնել հովուական պաշտօնի մէջ: Բայց հարց. արդե՞հ այդ տիպարը համապատասխանում է այն իրձալին, որ ասենք թէ՛ արդարեւ հ. Կիւրիլը «Հովուի հսկողի ճշմարտ և քաջ հովուին պատկերի» հովու է հե-

տում էին առհասարակ շարաթը մի անգամ, բայց յետոյ սկսուեց հրատարակուել և երկու անգամ Դեռ երկար ժամանակ ամենօրեայ թերթ լուս չէր տեսնուել: առաջին ամենօրեայ թերթը սկսուեց հրատարակուել Լոնդոնում 1702 թ. թուին մարտ ամսին:

Սղեսալում եկող 1894 թ. ձմեռը մտադրութիւն կայ որոշողական ցուցահանդէս սարքել, ուր կը ներդնուին որոշողական ձիւր, հրացաններ և առհասարակ որսի պատկանող իրեր—նմանապէս որոշողական շորեր, ունեւաններ, գէնքեր, կենդանիների և թռչունների զմբսած մարմեններ և այլ որոշողական ամեն տեսակ իրեր:

ՇՈՒՇՈՒՑ պ. Իսահակ Թադէոսեանցը այս տարի լուսուարեց երկու օրինակ «Նոր-Դար»-ի բաժանորդ գրուելու, մի օրինակ «Նոր-Դար» ուղարկուել է, պարտի կողմից իւրեւ Նոյնի, Դիւրիսի մօտ գտնուող՝ Նոյնի գիւղի դպրոցին:

Խմբագրութիւնն ստացաւ Ս. (Բաւարական «Մուլլեն»-ը) հէթիւթը երկրորդ տպագրութիւնը: Գրքը տպուած է Թիֆլիսում. Յ. Մարտիրոսեանցի տպարանում մարտի և լու թիւի վրայ: Գրքի գինը 20 կոպ:

Մէկ շաբաթից աւելի շարունակ պատար շտամնալով, այս վերջին օրերը ստացանք մարաթադարի լրագրերը և Ռուսիայի կողմից պատերը: Հատկանալի է, որ շատ պատեր միասին ըստացուելով խառնուել է շատ բան և վերջին լրագրերը ստանում ենք և աւելի հենք դեռ պէտք է սպասենք:

ԱՐՄԱՆԱՄԱՆԻ ՄԻ ՀԱՅ ԹԵՐԹԻՑ:

Կարենի մէջ ձմեռն աստուկութեան պատճառով, մէկ հոգա հացի գինը 30 փարսէն 50 փարսէն է բարձրացել:

Գիւրգեղէն կազմուած Համիտիկ հիմնադրուողի կեդրոնը պիտի լինի Մուշի Մեղակիւրտ գաւառակը: Գաւառակը պիտի սկսին ընդհանուր հրամանատարութեան պաշտօնատուներ շինել: Չորրորդ զօրաբանակի՝ որի կեդրոնն է Լեզկիւկան (Նուրիկ), հիմնադրողների կիսարաժին հրամանատարներէն (Միլիտար) Պէհաշտին փաշա ընդհանուր հրամանատար կարգուած է Համիտիկ հիմնադրողներին: Պէհաշտին փաշա Նուրիկէն է:

Սեդր. Ուր սաւառած օրա հայեացքը իւր կեանքի ամենահանդիսաւոր ընդհանրել և արտոնել է ստանում իւր ոգեւորութիւնը, գործելու ոյժը: Մտաբերներ նրա ձեռնարկութեան հանդէսը, կամ այն ըստին, սովից յետոյ, երբ նրա անձնաձիւր աշխատութեամբ սովի դժբաղկութիւնից ազատուած ժողովուրդը եկել է նրան իւր շնորհակալութիւնը յայտնելու: Ինչ մտածմունքներ են ալիկում նրա միտքը՝ երբ բազմաթուած ժողովուրդը «Աստուածային և մարդկային շնորհք» աղօթքով ընծայում է նրան ի սպասաւորութիւն եկեղեցու ս. խորհուրդի իրարեսեղուն, որ Աստուծոյ առաջ իւր արժանիքը ցոյց տալու համար՝ քահանայութեան մարգարէին: Ուր է նրա հեղաձուլութիւնը և հնազանդութիւնը Աստուածային անքննի կամայ՝ որ աղալիս ըստինքի բնական արամաղութիւնն է: Ունէր արդեօք նա պարզ ու պարզաւ գաղափար հովուական յատուկ պարտաւորութիւնների վրայ, և հովուական հոգի և

զրուել ճանրով Խնուս հասած է փետրվար 1/13-ին ուր պիտի մնայ մինչև որ իւր պաշտօնատուն չենուի Մեղակիւրտ մէջ:

—Հանթարի երկրաշարժէն զնասւածներին օգնելու համար, Կ. Պօլսի լուսական գեսպանատուներ 33,993 Փրանք հանգանակել է Կ. Պօլսի յոյներէն և զրկեր է Հանթար:

Նախորդ թուով հրատարակած ենք որ կաթողիկ Հայերի պատրիարք Գեր. Ազարեան ներկայացած է Պապին՝ իբրեւ շնորհած ունկնդրութեան միջոցին խոսելին լեզուով մի ձառ կարողաց, որ լը յայտարարէր թէ՛ արեւելքի կաթողիկները շատ երջանիկ են Սուլթանի իշխանութեան տակ, որ կը ընտանական կատարեալ ազատութիւն տուած է: Պապը կարողաց մի պատասխան օրով Սուլթանին շնորհակալութիւն կը յայտնէր կաթողիկ երկեղեցուն ցոյց տուած համակրութեանը համար: Կարգեալ կանթէնէն Ներկայ կը գտնուէր այդ ունկնդրութեան:

ՄԱՏԵՆԱԹՍԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Հայոց լեզուի ուղղագրութիւնը կազմեց Մ. Արդեան. Թիֆլիս, տպ. Շարաձէ, գինն է 50 կոպ:

Հայոց լեզուի ուղղագրութեան ուղեցոյցի կարգը վարդու գգալի է: Ոչ միայն պետական դպրոցները եւս՝ կրտսարանները, ոչ միայն ինքնակրթութեամբ պարապողները, մեծ դպրոցների աշակերտները, այլ և մեր ուսուցիչները շօշափել են այդ կարգը: Ուղղագրութեան բազմաթուականութիւնը մեղմում անիշխանութեան, զըմաւաճութեան է հասնում: Իսկ տեւրապիտող միայնակ օրէնքը—քահանաութիւնը:

Ամեն անգամի չէ տուած քննական հայեացքով կարգալ մեր նշանաւոր հեղինակների փաստակները, համեմատել իւրաք հետ, տարբերել մասնաւոր ընդհանուրից, անձնական անհիմն կարծիքը՝ պատմական—առնգաբանական գրութիւնից, և ըստ այնմ վարդու: Ընդհանրական աւելի շատ է նրանց թիւը, որոնց գործը վերջին տպարարութեան արդիւնք է:

Ներքին կուռմու ձմարիտ է, նա պարզօրէն յայտնում է իւր կեանքի նըպատակը—ծառայել ընկերին, հասարակութեան: Բայց չէ որ այս նպատակը շատերն ունեն և շատերը հենց այս փափագով մտնում են խաւար ժողովուրդի մէջ առանց հովուի կոչուելու ընդհանուր: Նա միմիայն կրթութեան ու սիրող մարդ է և ոչ աւելի: Ժողովուրդը և մեղքը, որպէս հոգու անքնակ վիճակ, որ պահանջում է հոգեւոր ապաքինութիւն՝ նրա համար կարծես թէ գոյութիւն չունեն: Նրա համար ժողովուրդը բարբորութիւնը միմիայն տնտեսական հիմք ունի և աղբիւր: Ինչ է ասում նա ժողովուրդին սովից յետոյ իւր կեանքի ամենաարտաւայելի երբ նրա սիրտը զեղում ալիտի լինելը ցնծութեամբ ի Տէր: «Լեզուէք ինձ, ասում է նա. այժմ, որ ձեր սիրտը լցուած է խնդութեամբ, երգուեցէ՛ք, որ երբէք աւելնող օդը չէք լսել, իսկ փողը, որ այս բանի վըրայ վատնում է՛ք, կը ժողովէք ընդհանուր գտնաւորութիւն մէջ՝ ներուրթեան օրերին ընկերին օգնելու համար: Միմիայն այս խօսքերը կարողանում է ասել Օբնովիւնսկի Տէր Կիւրիլը, և ա-

Անձնական համակարգին էլ այս դէպքում պակաս տեղ չէ բռնում:

Բազմիցս նկատուած է, թէ ուղղա- գրութեան մէջ միաստիակութիւնը անհրաժեշտ է, եւ այդ շատ իրաւացի է: Բայց արեւ, մաքուր մեր գաղտնիքը մէկը, որը կուգի նաեւ, և կրտսնէք մի քանի տեսակ ուղղագրութիւններ: Մենք ունենք պարբերական հրատա- րակութիւններ, որոնց ուղղագրութիւնը նախապէս չէր չուներ, ուստի և նմա- չաստատ չէր չուներ մի քանի տեսակ են հրատարակուած: Վասն որին, որ ընդունում են նախնեաց ուղղագրութիւնը, գրում են՝ Նախնեաց ուղղագրութեամբ գրել միայն այն բառերը, որոնք գոր- ծնական էին նախնեաց ժամանակի: Իսկ երբ այդ բառերին նման հնչուող նոր բառեր պիտի գրենք (բաղաձայնից յետոյ չ' ձայնը, որ նախնեք ունէր գրել),— վարում են անհիմն կանոնով: Սրանցից անհամեմատ բարձր են լու- նականները, որոնք որոշ օրէնք են դը- րել և հետեւում են նրան գրելով ան- մեն քայլում, թէպէտ գիտական չ' ընդ- չունեն:

Այսպիսի մի ժամանակում ակնար- կիս ճակատին գրում գրել լոյս տես- նելը աւելի քան իդէալ է:

Պ. Մ. Արեւիկանի գիրքը երկու մա- սից է կազմուած: Առաջին մասը կազ- մում են Հայոց լեզուի հնչյուններն ու աղբյուրները: Երկրորդ մասը խիս- ական ուղղագրութեան է, որտեղ մըտ- նում են՝ ա) ճառերի գրութիւնը, բ) Թարգմանաւ բառերի գրութիւնը, գ) ճորտութիւն և դ) Առողջագրութեան նշանների գործածութիւնը: Գրքի վեր- ջը լարգելի հեղինակը մի ցուցակ է գրել, որ ընթերցողը կարող է գտնել այն բառերը, որոնց գրութեան ձևին լուս գիտակ չէ ինքը:

Հնչյունների հոմոֆոնի բացառելուց յետոյ՝ հեղինակը առաջ է բերում իւր մշակած առաջնորդող կանոնները: Այդ կանոնների համար գրքիս կազ- մողը հետեւեալ երկու տեսակէտն է ունեցել:—Հնչյունական և պատմական- ստուգաբանական: Վասն բառերի որոնք գրում են արտասանութեան համե- մատ, քայց և կան որոնց համար կեն- դանի խօսքը չէ կարող առաջնորդը լի- նել: Եթէ կենդանի արտասանութիւնը մեզ համար իրական առաջնորդը ընտը- րենք, եթէ նրան հարմարեցնենք ան- պատմական, այն ժամանակի պէտք է մեր ուղղագրութեան շէնքը հիմնովին տա- պալենք, և նրա տեղ մի նորը կանգ- նենք, որը սակայն նոյնքան յաջողու-

թեամբ կրթարժանաց, որքան բարե- լացող անխորհուրդ աշխարհիկ բարձ- րացում: Ուստի այնտեղ, որտեղ կեն- դանի խօսքը կասկածաբար առաջնորդ է անհրաժեշտ է գիտել բոլոր գոր- ծածութեան իւր անցեալում և նրա ստուգաբանութեանը: Այսպէս վարու- լով և գրքիս հեղինակը, բնականա- րար լծողել է ուղղագրութեան այն ձևերը, որոնց գործածութեան համար սակայն ոչ գիտնական և ոչ իսկ գործնական հիմքեր կան: Առհասարակ մեր հեղինակը ուղղագրութեան այն ձևն է ընդունում, որ գործածելի է եղել հնում և այսօր ևս ամենաճշդն է համարում, ըստ որում նրան են հետեւել և հետեւում մեր աշխիւ ընկնող հեղինակները:

Հնչյուն է մեր ուղղագրութեան գրա- կանութեան ազգայնութեան մէջ «Ուղ- ղագրութիւն» սովորեցող մի գիրք կազմելու: Բայց պ. Արեւիկանը, որ տե- րապետում է Հայոց լեզուին, խղճմտա- ւոր ուսումնասիրութեամբ կարողացել է իւր գրքի մէջ ամփոփել գրելով այն ամենը, ինչ որ անհրաժեշտ է ընտրու- նակապէս հասնելու համար: Առաջին փորձը լինելով այդ, չէ կարող ինքնակի պատմութիւններից բոլորովին գեղծ լինել, որոնք նրա երկրորդ հրատարա- կութեան մէջ, յետոյ ենք, չեն պա- տահել: Բայց որ այդ գիրքը աժմ կա- րող է լուսաւն գոհացնել Հայոց լեզուի ուղղագրութիւնը սովորել ցանկացող- ներին՝ անկասկած է:

Յ. Նաղարէկեանց.

ԹԵՂԵԱՎՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՈՒԾԻ (յատուկ թղթի) 2 մարտի— Օրհնեալ է Աստուած. ջրի հարցը վեր- չացաւ: Մի կատարեալ Գործնական հան- ղոց էր դա. Ժողովում, խօսում, խոր- հեղձացում էին, բայց հանգուցը մը- նում էր անուշեղի, որովհետեւ փող չ'կար: Իսկ ջրի կարիքը մեծ է: Երբէկ, երբ հասարակութեան զանազան դա- ւալարների ներկայացուցիչները Ժողովու- լուէին էին վերջնականապէս որոշելու, թէ ի՞նչ եղանակով փող հաւաքեն: Ընտրեցին համար, երկարատեւ է պ. Թադէոս Թամբեանցը և մի հա- րուածով կտրում Գործնական հանգուցը. «Զուրը բերելու համար ամբողջ փողը ես եմ տալիս», աւետում է մեծ. Թա- մբեանցը, զուրը միայն մարդիկ ընտ- րեցէք, որ շուտով սկսեն. իսկ մինչև այժմ հաւաքած փողը գործարկեցէք: Երբ չէ այլ բարի նպատակով: Պ. Թամբեանցի գործը արժանի է ամե-

նանք շատ հետի լինել հովուական կոչումից, եթէ չ'մանա՛ն, որ նրանց կոչման առաջին պարտաւորութիւնը և վերջնական նպատակն է՝ գերել զմիտս հօտի ի հնազանդութիւն Քրիստոսի, որ հաւատացեալի սրտում հաստատուել կենդանի Աստուծոյ Թաղաւորութիւնը, և յարգարուէ ճիշդ արքայութեան գա- լու ճանապարհը: Երկրեցական հո- վուի իդէալը ձևակերպելու վաստ՝ չէր լինել մտաբերել մի եկեղեցականի խօսքը, որ Քրիստոնէական լուսաւորու- թեան անշէջ ջահերից մէկն է, և միևնոյն ժամանակ իւր դարու բոլոր գիտութիւնների ներկայացուցիչը. — Գրեգոր Նաղիւնդացու, որ յայտնի է եկեղեցական գաղութեան ոսկի գա- լու հեղինակների շարքում: Աստուա- ծաբան անունով: Մի փառք ինձ հա- մար հրապարակէ չէ՝—համբուրել այն բոլոր գիտութիւնները, որոնք արեւելքը և արեւմուտքը ունենալով փառքն Ա- թինքը Ժողովել են: Նրա համար ես երկար տարիներ աշխատեցայ. գիշեր ցերեկ չ'քնեցի, բայց բոլոր Ժողովածս ես տարածեցի: Փրկչի ստի առաջ, որպէս զի դրանով սպասարկեմ Աս- տուածային բանին, որի առաջ նսեմա-

նախորին շնորհակալութեան: Այդքի համար մօտ 50,000 ռուբլի ծախք կը- լինի: Կրթական պարտքը Շուշում մի ար- ձան է կանգնում իւր անուան համար և մենք յուսով ենք, որ այդ արձանը դեռ իւր աւելի գեղեցիկ զարգարանը- ները կ'ունենայ:

Ն. Ե. Ս.

ՆՈՒԻԻ, 16. փետրուարի.—Մինչև հիմա քաղաքս ծածկուած էր թանձր սպիտակ սառածով, բայց մեզմ եղա- նակների շնորհիւ բարձունց այդ սա- րանը և ամենուրեք տարածուած կեղ- տոտութիւններն երևան եկան: Ասա- ծիս ապացուց, քաղաքիս իւր կողմն ու իւր փողոցը ուղում էք չ'ընկեցէք, կրպա- տահէք զանազան կեղտոտութիւննե- րն ու կոյանոցները, իսկ հետագայ ու մօլթ անկիւններում՝ անշուշտ կը պա- տահէք հոտի սատկած շան, կտուռի և հաւի գիւղիկները: Եթէ խորհրդի կրկին անգամ լայտնուելու կասկածն չ'տրեւր, գուցէ այդ մասին ուր չը- դարձնէին, բայց որովհետեւ կասկածն ու երկիւղը ընդհանուր է, այդ պատ- ճառով գտնէ յաջորդական լինում են... Ամօրոյ 12-ին թշկական խոր- հուրդ կաշիւուց յետոյ տեղիս պ. գա- ւառապետը Ժողովուրդեան (Թաղով 10— 15 հոգու) լայտնեց, որ այժմեա- նից պարտաւորին իրենց տներն ու բակերը, փողոցներն ու հրապա- րակները մաքրել և քայքայել է պարտաւորեցրեց, որ իւրաքանչիւր տուն մինչև մարտի 8-ը երկ-երկու պուր է պատրաստել կեր ունենալ: Շատ լուս կարգադրութիւն է. բայց արդեօք կը կատարել Ժողովուրդը այդ բարի խրատը և հրամանը: Անցեալ տարի էլ կարգադրութիւններ հե- դաւ, բայց Ժողովուրդը ուղադրու- թիւն գործերն զարմաց վրայ է հանել: Եւ հենց այդ էր պատճառը, որ Նուիին անհաշիւ աւելի զոհեր տուեց համաճարակին քան ուրիշ քաղաքները: Աստուած մի արասցէ, որ այս տարի խորհրդայ երևալ մեր մէջ, մենք կար- ծում ենք, որ մեր քաղաքը աւելի զո- հիւ կըտայ համաճարակին, քան միւս քաղաքներն ու գիւղերը: Պատճառնե- րը յայտնի են: 1) Ամբողջ քաղաքս զուրկ լինելով կեղտաւոր խողովակնե- րից բոլոր արտոտութիւններն ու ապա- կանութիւնները ստանց բացառութեան մնում են քաղաքիս մէջ: 2) Աստուծոյ անմաքրութիւնները քաղաքիցս դուրս տանելու համար անհրաժեշտ է ունեն նալ աղբակիւր սայլակներ. բայց զի հալ աղբակիւր սայլակները համարձե- պահանջի Ժողովուրդից անպայման տը-

նում է մարդկային մտքի բովանդակ հմտութիւնը և բանը՝ Carmen):

Փառք Աստուծոյ. այժմ մեզանում հարկ չկայ եկեղեցական հովուի իդէա- լի ետեւից ընկնելու: Եթէ արդարեւ մենք կամենում ենք ճշմարիտ հո- վուի ճշմարիտ պատկեր, որ մեր ճիւղ- տուածներ իննարան լինէ՛նք բոլոր կատարելութիւններով այդ պատկերը կարող ենք տեսնել, զգալ ու յորախել Մուրադեանց Մեղիսեղիկ սրբազա- նի «Հովուական Աստուածաբանու- թեան» մէջ: Ընթերցողը արգէն այդ պատմական գրքի առաջին տողե- րից զգում է, որ ս. հեղինակը՝ սը- Նաժ աւետարանական վեմ գաղա- փարներով և հոգին պարարած քրիս- տոնէական բարոյական սկզբունքնե- րով՝ իրաւ որ Վրոնական լուսով, յու- սով ու սիրով ներշնչում է ու գեւո- լում է զօրութիւն և պարզում է հովուա- կան շողորանութիւնը այնպիսի իմաս- տասիրական ու աստուածաբանական հրքամութեամբ, սրունց մէջ ակա- մայ մարդ զգում է, թէ մի տաքորե- նակ ճիւղ ու խորակ հոգի կայ՝ լի կը- րոնական օծութեամբ, —գե՛ր կրօնա- կան բարձր խնդիրների ուսումնասի-

նելի, բակերի, փողոցների, հրապա- րակների և այլն մաքրութիւն,—դա մեր կարծիքով դժուար իրագործելի է: 3) Բազմաթիւ չեղանք գործարան- ներն, որոնք գտնուում են հակառոշ- ցական, պայմանների մէջ ապականում են քաղաքիս ողն համաճարակը: Երբ Ժողովուրդը ամենուրեք կարգադրութիւն են տարածում, կամ պէտք է փակել, կամ քաղաքիցս հե- ռացնել՝ հետո տեղ հիմնել: Անցեալ- ներում եղած փորձերից այսքան զի- տեսնք, որ ոչ այս կարելի է տեսնել և ոչ այն: 4) Այդպիսի և ազատ դասա- կարգին առողջապահական պայման- ների մէջ դնելու համար հարկաւոր է շուրջիցի կեղտով օգնել և ընդ միշտ հսկողութիւն ունենալ նրանց վրայ: 5) Վերջապէս դարեւրդի վեր կեղտոտու- թեան ընտելացում կրօնամոլ և ազգա- թուրք աղբիւր, որը մեղանում ստուար մեծամասնութիւն է կազմում, եթէ չա- տնեք անհնար,—գտնէ դժուար է —կարճ միջոցում մաքրութեան ընտելացնել ու ներկայ թշկական գիտութեան տարակրկան սկզբունքներն ու պահանջ- ներին ծանօթացնել: Այսքանս բաւա- կան է:

Կարծում ենք հարկ չկայ բա- ցադրելու, որ մեր լինեալ դիտողու- թիւններից ենք ըստ ինքեան հաս- կանալի է, որ քաղաքս չի կարելի հեղտութեամբ առողջապահական պայ- մանների մէջ դնել, այլ հաշիւ կարելի է մաքրել կեղտոտութիւններից, եթէ, ի հարկէ, գործաւոր միջոցը գործ դը- րուեն:

ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ

ԻՇԽԱՆ ԲԻՍՄԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Այն օրից, որ իշխան Բիսմարկը կա- ցըր Վիլհելմից խռոված լիս քաղաքե- ցաւ: Ճիշդը խռոված է և իւր կա- լուածներում հաստատեց իւր մշտա- կան բնակութիւնը—այդ օրից հենց սկսուեցաւ Բիսմարկի երկտարադը կայսրի հետ հարաւորեցնելու ցանկութեան խորը: Բայց այս անգամ այդ մասին խոսում են Բերլինում աւելի որոշ և աւելի մեծ ցանկութեամբ:

Առանց Բիսմարկի, գործերն այնպի- սի անաշուղ ընթացք են ստացել, որ կողմն էլ պէտք է նկատէ: Ճշմարիտ է կայսր Վիլհելմը տաք է և դիւրու- թեամբ էլ փոխուող, մանաւանդ որ նա ամենեւին չի կամենալ, որ իւր կամքով պոքր զամանակէ կամ մէկը կարող է նրա որոշման կամ արարքի

ընթեան համար, նրանց վրայ միշտ զբոյժուած կայ նախ: Հայտատանայց Առ. եկեղեցու ուղղութեան համաձայն իւր ստացած հովուական դաստիարա- կութիւնը, Նաղարեանցութեան ոճի մա- սին աւելորդ է խօսել: Բովանդակու- թեան հետ չ. Աստուածաբանութիւն- ընթերցողին կատարեալ հիացումն է պատճառում շարակարգութեան լի- զուն, —այն զուտ հայկական ճոխ, ճը- կուն ու միզածոր ու ներդաշնակ լեզուն, որ սիրտ յատուկ է եղել Մու- ռադեանց քրիստոնէական սկզբունքնե- րից, երբ մեկնում էր ու պատմում նա «Հայոց աշխարհի Կառնիկ» կողմից, թէ ինչի նա այդպէս անուն ունի, թէ ինչի է իմ անունը «Առուկ», մինչև վերջին հեղինակութիւնը,—ընթերցո- ղի միտքը ու սիրտը բովանդակ զը- րաւոր, գեղար ու հիացմամբ յաղիւ- րտող լեզուն: Վեմ առական վեմ իսկնի բղնամար:

Եթէ մեզ յափշտակող մտքերի հա- մար փոխ ասենք՝ Ջերմիկ յոգնածա- րի ներշնչեալ արտայայտութիւնը՝ լուս է և յաւաքտ այդ մտքերի միաց- նենք և մեր խոստովանութիւնը նրա արտաբերու դաւանութեան հետ. և

վրայ ազգեցութիւն ունենալ: Որ Բիս- մարկին Վիլհելմի հետ հարաւորեցնել կարեւոր են գտնում—այդպիսիների թւումն է այժմ և երկտարադը կայ- սրի ամուսնից՝ կայսրուհին, ինչպէս և պրինց Լաւրենցի: Վիլհելմ կայսր եղ- բայրը: Այդ մասին աշխատողների զը- լուխն է անցած գերմանական երևե- լի հարուստ գրաւի Զէնկել-Գոնեմար- կը: Ինչ էլ որ լինի, այս կայ, որ Բիս- մարկի հետադարձ թէ Գոնեմարին և թէ Վիլհելմ կայսրը անփոխարինելի կըրուտ ունեցան: Ով որ Գոնեմարին եկել է և թէ բարձր, թէ միջին դա- սակարգի և ինտելիգենտ շրջաններում պտղայ է եկել, նա գտնէ թէ ինչքան նեղացած են գերմանացիները, այդ պատճառով և ինչ է գերմանացինե- րի համար Բիսմարկը:

ՔԱՂԱԲԱԿԱՆ ԼՈՒՐԻՍ

Այս տարի Գոնեմարին կայսր Վիլ- հելմը այցելում է Բուարիայի Թագա- տրին՝ այս վերջինի ամուսնութեան քսան և հինգ ամեակի առթիւ: Այն տեղից վերադարձին կայսրը կայսրի իւր գաշապիկը՝ Պրանց-Նոգէֆ կայսրին և ներկայ կըտանուի Ունգարիայում տեղի ունենալիք աւստրիական զորքի պատերազմական փորձերին, և այնու- հետեւ կըգնայ նորն նպատակով Ելզա- Լօթարինգ:

Պարզիկ Memorial Diplomatique. Թերթը հարգում է, որ Բուլղարիայի կառավարութիւնը ապաւել է անը- լիական մի քանի նաւ շինող գործա- րաններին հինգ գրահաւոր նաւեր բուլ- ղարական ամբողջ և նաւահանգիստ- ները պաշտպանելու համար:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մոնպանսիէի մեծահարուստ գուք- սը՝ Լուի Ֆիլիպ Թագաւորը ընտանի- քից, որ երկու տարի առաջ մեռաւ, իւր տասն տարեկան հասակից սկսած երեք իւր կոյնիկն ուրիշ չ'ունէ տուած չէր: Դուքսին հարցը պահանջում էր, որ իւր տղան մի ձեռագործ արհեստ սովորի, և երբ երեխի կամքը հարց- րին, նա կոչկարութիւնն ընտրեց: Հետեւապէս, 10 տարեկանից յետոյ իւր հազած բոլոր կոյնիկները, կիսակոյնի- կներն ու հողաթափներն ինքն էր շի- նել: Եւ կարելի իւր ձեռքով, Պրուսիայի Թագաւորական գիւղատնտեսի մէջ և սովորութիւն է մի-մի ձեռագործ ար- հեստ սովորեցնել տղերանց:

Մարշալներ լուիս Պարզիկում ա- մեն օր լոյս է տեսնում, և մուրաց- կաններին ամեն առաւուս ծանուցա- նում, թէ նոյն օրն ուր պիտի կատա- րուին մկրտութեան, հարսանեաց կամ յուրախարարութեան հանդէսներ, ուր մենք էլ այնպէս ենք հաւատում, որ երբ հայ քրիստոնէական մի անգամ կը- րտէ թէ չ. Աստուածաբանութեան ու Հեղինակի ինչպէս պատմում է ե- կեղեցու օրհնաքները ու աւանդութիւն- ները, սովորեցնում է կրօնի կոչումը, յիշեցնում է եկեղեցականներին իրենց պարտաւորութիւնները՝ խօսելով իւր սրտի խորքերից, շարժելով մեր սրտի նրբագոյն թելերը ու թափանցելով մեր հոգու մինչև ներքնագոյն խորե- րը—հաւատում ենք, որ նրա ձայնով կըլաճողի նորեկներին տալ իրենց պաշ- տօնի գիտակցութիւնը և թօյլ հոգեւո- րականութեան մէջ արժարել մի ներքին բարոյական ոյժ, որ շինող է, հաստատող ու լուսաւորող: Այն ժամա- նակ երանաշնորհ Ներսէս Եւ յոյսերը կատարուած կըլինին և ապագայ սե- ռունիկ տաւջ կըրացնու այն աղբիւրը, որ ահա մի քանի սերունդների հա- մար խցուած է.—հոգեւոր խաղաղու- թեան, անխռովութեան, միեկնա- րութեան և խնդութեան աղբիւրը: Հաւատանք, յոսանք ու սիրենք:

ԲԺ. Արամեանց:

Типографія „Кавказъ“ Гол. пр. домъ Читахова.